

SOOLINE EBAVÕRDSUS ON GLOBAALNE PROBLEEM, AGA IGA RIIK PEAB SELLEST ISE JAGU SAAMA.

ÜRO

Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (ÜRO) on 191 riiki ühendav ülemaailmne organisatsioon, mille laia tegevusvaldkonda kuuluvad rahvusvahelise rahu ja julgeoleku, inimõiguste ning rahvusvahelise koostöö tagamine, majandusliku, sotsiaalse, kultuurilise ja humanse iseloomuga rahvusvaheliste probleemide lahendamine.

ÜRO tegevuse alguskuupäev - 24. oktoobrit 1945 (jõustus ÜRO põhikiri). Ühinenud Rahvaste Organisatsioon asutati asendamaks Esimese maailmasõja järel loodud Rahvasteliitu (*League of Nations*), mis ei olnud suutnud täita talle pandud lootusi rahvusvahelise rahu ja julgeoleku säilitamisel. **Eesti ühines ÜROga 1991.a. 17.septembril.**

ÜRO raames vastuvõetud rahvusvahelise õiguse dokumendid jagunevad kahte suurde rühma: **kohustava ja soovitava iseloomuga dokumendid**. Esimesse kuuluvad rahvusvahelised lepingud, teise — kõik muud.

Üldmõiste on *leping*, aga neid nimetatakse ka paktideks, konventsioonideks, protokollideks või kokkulepeteks. Nende jõustumise aeg ja jõustumise tingimused määratakse enamasti iga lepingu enda tekstis. Iga riik valib ise lepingud, millele ta alla kirjutab, ja sellega määrab enda jaoks kehtiva osa rahvusvahelisest õigusest. Tähtsaim kaasaegne rahvusvaheline leping, milles osalevad peaaegu kõik maailma riigid, on Ühinenud Rahvaste Harta ehk ÜRO põhikiri.

ÜRO inimõiguste-alastest lepingutest on Eesti reservatsioonideta ühinenud kõigiga, sh. naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise konventsiooniga (1992.aastal).

Soovitava iseloomuga dokumentideks on ÜRO Peaassamblee, ÜRO allorganisatsioonide ja muude rahvusvaheliste organisatsioonide resolutsioonid, deklaratsioonid, printsibid, juhendid, standardsed reeglistikud, soovitused jms, teiste sõnadega kõik dokumendid, mis ei ole lepingud. Kuna neid on vastu võtnud pea kõik ÜRO organisatsioonid ILO, UNESCO, FAO, WHO jt) , ulatub selliste arv sadadeni.

Kõigil neil dokumendiliikidel on suur moraalne jõud. Tegelikult reguleerivad need dokumendid suurel määral ÜRO liikmesriikide valdava enamiku käitumist. Nendel dokumentidel on praktiline väärtus, sest neid on vastu võtnud ja tunnustanud suur hulk riike. Hoolimata otsese kohustusliku mõju puudumisest võib neid vaadelda kui rahvusvahelise üldsuse poolt laialdaselt tunnustatud põhimõtete kirjapanekut (rahvusvahelist tavaõigust).

Iga nelja aasta tagant esitavad riigid aruanded naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise konventsiooni täitmise kohta ÜRO vastavale komisjonile ja iga viie aasta tagant aruandeid Pekingi tegevuskava täitmise kohta .

Naiste õiguste ja soolise võrdõiguslikkuse teema läbib kõiki valdkondi.

Globaalsete probleemide lahendamiseks on ÜRO algatusel toimunud näiteks keskkonnakonverentsid (I -1972 Stockholmis, II 1992 Rio de Janeiro /võeti vastu jätkusuutliku arengu deklaratsioon, Agenda 21, kliimamuutuste konventsioon jt./, 2002.a. ÜRO säästva arengu maailmakonverents (Rio+10) Lõuna-Aafrika Vabariigis Johannesburgis / võeti vastu rakenduskava), inimasustuse konverentsid (1976.a. Habitat I, 1996.a. Habitat II Istanbulis /Habitat Agenda – sätestab: adekvaatsed eluruumid kõigile ja inimasustuse säästev areng), rahvastikukonverentsid (1994 Kairos,), inimõiguste konverentsid (1993.a. Viinis, kus sõnaselgelt sätestati, et naiste õigused on inimõigused) jms. Enamuses tippkohtumistel ja konverentsidel vastuvõetud dokumentides nimetatakse naiste õiguste ja soolise võrdõiguslikkuse teemat eesmärkidenähteks. (Lisaks ülalmainitutele näiteks: Infoühiskonna-alane konverents (WSIS) Genfis 2003 ja Tuneesias 2005; maailma toidukonverentsid 1996 ja 2002 Roomas; Arengurahastamise konverents 2002.a. Montenerros, Mehhikos; Rassismi, rassilise diskrimineerimise ja ksenofoobia konverents 2001.a. Durbanis, Lõuna-Aafrikas; Rahvastiku- ja arengu konverents (ICPD) 1994.a. Kairos ja selle järelkonverentsid (ICPD + 5 ja + 10); Rahvusvaheline inimõiguste konverents 1993.a. Viinis, Sotsiaalse arengu konverents 1995.a. Kopenhaagenis). Soolise võrdõiguslikkuse teema on olnud oluline ka ÜRO Peaassamblee istungjärgudel, kus arutatud laste (2002), HIV/aidi (2001) eluaseme (Istanbul + 5) küsimusi.

ÜRO tegevus naiste õiguste kaitseks:

1975 Rahvusvaheline naiste aasta

Eesti Naisteühenduste Ümarlaud

www.enu.ee

1975 I Rahvusvaheline naiste konverents Mexico City's
1979 ÜRO naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise konventsiooni vastuvõtmine (Eesti ühines konventsiooniga oktoobris 1991, konventsioon jõustus detsembris 1991).
1980 II Rahvusvaheline naiste konverents Copenhagenis
1981 Jõustus ÜRO naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise konventsioon
1985 III Rahvusvaheline naiste konverents Nairobis (Võeti vastu nn. tulevikustrateegia
1995 IV Rahvusvaheline naiste konverents Pekingis (Beijing)
2000 Naiste IV maailmakonverentsile pühendatud vahekonverentsil (Beijing + 5) New Yorgis „Naised
2000: sooline võrdõiguslikkus, areng ja rahu 21-ks sajandiks“ võeti vastu poliitiline deklaratsioon
(<http://www.un.org/womenwatch/daw/followup/ress232e.pdf>) ja resolutsioon Beijingi tegevuskava edasiseks ellurakendamiseks.

2005.a. Beijingis – järelkonverents, kus osales Eesti president Rüütel.

2010.a.(1.-12.märtsini) osaleb eesti delegatsioon NY-s ÜRO Naiste staatuse Komisjoni 54.-l istungjärgul, kus ümarlaudadel ja muudel üritustel arutatakse Pekingi tegevuskava rakendamist milleeniumi eesmärkide valguses.

ÜRO IV naiste maailmakonverents Beijingis 1995.a.

Pekingis peetud neljas naiste maailmakonverents, kus esimest korda osales delegatsioon Eestist) võttis 15. septembril 1995 vastu **deklaratsiooni ja tegevusplatvormi**, milles esitati

- valitsustele,
- rahvusvahelisele üldsusele ja
- tsiviilühiskonnale

üleskutse võtta strateegilisi meetmeid nii naiste diskrimineerimise kui soolise võrdõiguslikkuse ees seisvate tõkete kõrvaldamiseks.

1995.a. toimunud **Ülemaailmse naiste IV maailmakonverentsi tegevuskavas on määratletud 12 strateegilist valdkonda**, milles tuleb keskenduda naiste olukorrale, kirja pandud strateegilised eesmärgid ja nende saavutamise vahendid nii riikide valitsustele, valitsusvälistele organisatsioonidele kui rahvusvahelistele organisatsioonidele.

Probleemidena on nimetatud:

1. Jätkuv ja kasvav naiste vaesumine
2. Ebavõrdsus hariduses ja ebavõrdne juurdepääs haridusele ja koolitusele
3. Juurdepääs tervishoiule ja tervishoiuteenustele
4. Naistevastane vägivald
5. Sõjaliste ja muude konfliktide mõju naistele, sh. neile, kes elavad okupatsioonitingimustes
6. Ebavõrdsus majandusstruktuurides, töötamises ja juurdepääsus ressurssidele
7. Ebavõrdsus võimu jagamisel ja otsustamisprotsessides osalemisel kõigil tasanditel
8. Naiste inimõigused
9. Naiste ja meeste stereotüüpiseerimine meedias
10. Sooline ebavõrdsus seoses loodusressursside ja keskkonnakaitsega
11. Jätkuv tütarlaste diskrimineerimine ja nende inimõiguste rikkumine
12. Riiklike institutsioonide administratiivne suutlikkus kõige eelnevaga tegelda.

Tegevuskavas on kokku lepitud võrdõiguslikkuse edendamisel **rakendada kahte strateegiat**.

1. Esiteks on kohustatud kasutama **spetsiifilisi meetmeid** naiste/meeste olukorra parandamiseks, sotsiaalsete probleemide lahendamiseks.
2. Teiseks on tegevuskavas rõhutatud, et valitsused ja muud rahvusvahelisi inimõigusi jälgivad institutsioonid peavad rakendama soolise võrdõiguslikkuse **eesmärgi integreerimist** kõikidesse muudesse meetmetesse ja poliitilistesse otsustesse (sugupoolte aspekti, sugudevaheliste suhete analüüsimist võimalike poliitiliste otsuste mõjude ennustamiseks). Strateegia eesmärgiks on kindlustada, et nii naiste kui meeste huvid, vajadused ja soovid oleksid arvestatud nii, et need edendaksid ka soolist võrdõiguslikkust.

Pekingi tegevuskava on poliitiliselt siduv. Tegevuskavas püstitatud eesmärkidest lähtuvad Euroopa Liidu liikmesriigid ja EL institutsioonid.

Pekingi tegevuskava täitmise jälgimiseks ja arengute hindamiseks on Euroopa Liidu Nõukogus aastate jooksul kinnitatud järgmised (eesistujamaade poolt vastavatel aastatel väljatöötatud) **indikaatorid**:
(Sulgudes on toodud näitlikustamiseks indikaatorite valdkonnad, konkreetsemalt on määratletud mõisted, arvutamise alused, esialgsed riikidepoolsed aruanded ja statistilised andmebaasid, mille

Eesti Naisteühenduste Ümarlaud

alusel indikaatoreid arvutatakse, dokumendis Indicators Adopted At EU Level For The Follow-Up Of The Beijing Platform For Action, (updated in December 2009)
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=765&langId=en>

2008 – Naised ja relvastatud konfliktid (rahujõudude ja diplomaatiliste esindajate hulk, kes on saanud spetsiifilise koolituse soolisest võrdõiguslikkusest, diplomaatiliste üksuste sooline koosseis, rahvusvahelise abi korras antud summad, mis on suunatud soolise võrdõiguslikkuse edendamisele konfliktikolletes jms)

2007 – Naised ja vaesus (vaesusriskis elavate naiste ja meeste hulk, sh. üksi elavate ja üksikvanemate seas, mitteaktiivsete osakaal, sh. mitteaktiivsuse põhjuse alusel)

2007 – Haridus ja koolitus (nais- ja meesõpilaste osakaal erinevatel haridustasemetel, täppis- ja tehnikateaduste erialadel...);

2006 – Tervis (naiste ja meeste tervelt elatud aastate arv, juurdepääs tervishoiuteenustele, südame-veresoonkonna haigused jne.)

2006 – Riiklikud institutsionaalsed mehhanismid soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks (institutsioonide staatus, inim- ja rahalised ressursid, soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise strateegia rakendamine jms);

2004 – Seksuaalne ahistamine töökohal (töötajate arv, kes teatavad ahistamisjuhtumitest, ahistamisvastaste tegevuskavade olemasolu ettevõtetes, asutustes jms.)

2003 – Naised ja mehed majandusotsuste tegemisel (naiste ja meeste osakaalud keskpankade juhtkonnas, valitsustes, börsifirmades jms.)

2002 - Naistevastane koduvägivald (naissoost ohvrite arv, taustteave, ründajate arv, ohvriabi tüübid, abistamise meetmed, spetsiifilised koolitused, riiklik vägivallavastane poliitika)

2001 – Sooline ebavõrdsus tasustamisel (naiste ja meeste palkade suhe, seos osalise tööajaga, ebavõrdsuse tunnitasu analüüs kindlaks meetodi alusel, seaduste ja määruste rakendatus jms.)

2000 – Töö- ja eraelu ühitamine (lapsehoolduspuhkusel olevate vanemate sooline jagunemine, lastele tagatud hoiuvõimalused, lastevanemate ajakasutus, avalike teenuste lahtiolekuajad nädala sees ja nädalavahetustel jms.)

1999 – Naised võimul ja otsustajatena (naiste osakaal parlamendis, kohaliku omavalitsuse organites, valimistel tasakaalustatud osalemist edendavad poliitikad, kõrgeima staatusega naisriigiteenistujate osakaal, naiste osakaal liikmesriikide riigikohtutes, Euroopa Kohtus ja esimese astme kohtus jms.

ÜRO Milleeniumi Tippkohtumisel (MS) 6.–8. septembrini 2000.a. New Yorgis, (ilmselgelt ajaloo suurim riigipeade ja/või valitsusjuhtide kohtumine), arutati rahu, julgeoleku ja relvastuskontroll; vaesuse väljajuurimise, sotsiaalse arengu; inimõiguste; jätkusuutliku arengu ja keskkonna; globaliseerumise väljakutsele vastamiseks: võrdsuse, õigluse ja eripärasuse saavutamise ning ÜRO ja rahvusvaheliste institutsioonide tugevdamise ja demokratiseerimise küsimusi ja võeti vastu aastatuhande deklaratsioon (*Millennium Development Goals*).

Selles on märgitud ära kaheksa tähtsat teemat, millega on tarvis tegeleda, et tagada maailma rahvastiku väärikas ja jätkusuutlik areng. Eesmärgid peavad olema saavutatud aastaks 2015. (Praeguse arengutempo puhul kuluks selleks 110 aastat).

ÜRO 2015 a. eesmärgid on:

- kaotada äärmine vaesus ja nälg
- võimaldada kõigile algharidus
- edendada soolist võrdõiguslikkust ja naiste õigusi
- vähendada laste suremust
- vähendada suremust sünnitamisel
- võidelda HIV/AIDS, malaaria ja muude haigustega
- kindlustada keskkonnastabiilsust
- välja arendada globaalne arengupartnerlus

Kaks aastatuhande arengu-eesmärki aastaks 2015 on otseselt seotud naiste heaoluga:

- Eesmärk 3: Soolise võrdõiguslikkuse **edendamine** ning naiste eneseteostusvõimaluste **suurendamine**.

- Eesmärk 5: Emade tervisliku olukorra parandamine.

Kõik aastatuhande arengu-eesmärgid on omavahel seotud: sest kui ei saavutata soolist võrdõiguslikkust ja emade tervise paranemist, nurjub ka teiste arengu-eesmärkideni jõudmine.

Milleks?

Eesti Naisteühenduste Ümarlaud

www.enu.ee

Sõna „sugupool” või „sugu” (ingl. k. *gender*) ei viita mitte inimeste bioloogilistele erinevustele ja kehaosadele, vaid kultuurilistele tavadele, normidele ja väärtustele. Bioloogilise ja sotsiaalse sugupooli eristamise oluliseks tagamõtteks on rõhutada seda, et mõiste „**sotsiaalne sugupool**” on **muutuva tähendusega**.

Sugupoolte ebavõrdsus e. sooline ebavõrdsus tähistab olukordi, kus naistel ja tüdrukutel (ja mõningatel juhtumitel ka poistel ja meestel) on elus vähem **õigusi ja võimalusi** just oma bioloogilise soo tõttu. Termin „sugupool” hõlmab loomulikult ka mehi ning võrdsete õiguste ja võimaluste andmine naistele ei võta võrdseid võimalusi meestelt ära.

Õigus mitte olla diskrimineeritud oma soolise kuuluvuse tõttu on iga inimese põhiõigus – kõik inimesed sünnivad vabade ja võrdsetena. Naiste ja meeste võrdsuse ja võrdse kohtlemise põhimõte on rahvusvahelise õiguse kohaselt inimõiguste nurgakiviks. Sugude võrdsusest rääkides peetakse silmas seda, et üks sugupool pole teisest parem ega halvem, seetõttu pole õiglane ka ühe sugupooli domineerimine ja teise allutatus.

Arusaamad muutuvad koos sotsiaal-majandusliku ja kultuurilise arenguga. Naistele meestega võrdsete õiguste saamise küsimused tõstatati sadakond aastat tagasi, naiste õigusi inimõiguste lahutamatu osana hakati käsitlema kolme aastakümne, naistevastast vägivalda inimõiguste rikkumisena aga alles kümnekonna aasta eest.

Naiste ja tüdrukute diskrimineerimine mõjutab negatiivselt kõiki ühiskonna liikmeid ja üldist majanduslikku arengut. **Riigid, kus naistel ja meestel on võrdsed õigused, on rikkamad: nende majandus areneb kiiremini ja neil on paremad valitsemis-süsteemid.** Ühiskondades, kus hooldatakse võrdselt meeste, naiste ja laste heaolu eest, on vaestel inimestel lihtsam vaesusest välja tulla ja oma elatustaset parandada.

„Mitte ükski vahend arengu kiirendamiseks ei ole tõhusam kui naiste sotsiaalse, poliitilise ja majandusliku mõjuvõimu ja kaasatuse suurendamine”.

-Kofi Annan

Sooliste eelarvamustega keskkond, milles naised praegu tegutsevad, soodustab diskrimineerivate hoiakute ja kogemuste püsimist ning piirab naiste osalust sotsiaal-majanduslikus ning poliitilises elus. Ei ole kahtlust, et meeste ja naiste vahel püsib majanduslik lõhe. See fenomen, mis sunnib naisi tegutsema teatud aladel, on diskrimineerimise tulemus – vastavalt ühiskonnapoolsetele eelarvamustele ootustele, peavad naised näiliselt *vabatahtlikult* valima ootustekohase hariduse, karjääri ja ajakasutuse.

Soolise võrdõiguslikkuse saavutamine ja edendamine on ühelt poolt **vahend** arengu kiirendamiseks, teiselt poolt on see oluline **eesmärk** omaette, et saavutada nii naiste kui meeste inimõiguste järgimist. Kõikidel inimestel peaksid olema võrdsed võimalused elada inimväärsel elu ning ennast ja oma ühiskonda arendada.

Naiste ühiskondliku, majandusliku ja poliitilise staatuse tõstmine on vajalik ka enamikes arenenud maades, kus sugupoolte võrdõiguslikkust pole veel täiel määral saavutatud.

Sugupoolte võrdsuse saavutamine on oluline demokraatia arengu seisukohalt: mida rohkem osalevad nii naised kui mehed otsuste vastuvõtmisel, seda paremini on esindatud nende erinevad huvid ja kogemused, seda enam vastavad poliitilised otsused ühiskonna mõlema grupi vajadustele ning areneb osalusdemokraatia.

Koostaja Ülle-Marike Papp
Märts 2010